

Teret predmeta ratnih zločina na plećima lokalnih sudova u BiH

Ako Radovanu Stankoviću ne pođe za rukom da dobije bitku koju vodi iz svoje ćelije u Den Haagu, on onda želi da se vrati kući – ali baš kući.

Suci iz Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u Den Haagu odlučili su da ovaj bosanski Srbin treba u Bosni i Hercegovini, a ne u Holandiji, da se suoči sa optužbama za držanje u ropskom položaju, torturu i silovanje muslimanskih žena u Foči, nakon što su Srbi 1992. godine preuzeli kontrolu nad gradom.

Njegov predmet trenutno je u žalbenom postupku. On je prvi od 11 osumnjičenih za ratne zločine kojima je trebalo biti suđeno u Haškom tribunalu, ali će, zbog najavljenog prestanka rada tribunala 2010. godine, najvjerojatnije biti prebačeni u BiH. U međuvremenu su sa Haškog tribunala u BiH vraćene prijave protiv 5.900 osoba koje su ranije nižerangirani sudovi poslali na pregled.

Većina predmeta završiće na nižerangiranim sudovima. Ali državno tužilaštvo izabraće „vrlo osjetljive“ predmete koji će se voditi na novom Vijeću za ratne zločine na Sudu BiH koji je smješten u Sarajevu i u kome rade domaće i strane sudije.

Tridesetšestogodišnji Stanković optužen je za porobljavanje, mučenje i silovanje muslimanskih žena i maloljetnih djevojaka u jednoj kući u Foči, u kojoj su ih on i drugi srpski oficiri mjesecima seksualno zlostavljali. Koliko je on svjestan „osjetljivosti“ prirode svog slučaja pokazuje i činjenica da se on bori ne samo da ne bude prebačen iz Haškog tribunala, već i da ga ne vrata u Sarajevo u kojem su Bošnjaci većina. Stanković tvrdi da zaslužuje da mu se sudi na domaćem sudu u

Trebinju, koji je mjesno nadležan za Foču, i što je možda još važnije, koji je tokom rata očišćen od ne-Srba.

Slučaj Stanković u sebi nosi mnoga praktična i filozofska pitanja koja prate posljednji pokušaj prevazilaženja duboke gorčine između tri etničke zajednice, a koja je prisutna i 10 godina nakon kraja rata.

Iako BiH sa nestrpljenjem očekuje suđenja za ratne zločine, njihovo prebacivanje sa Haškog tribunala na novo Vijeće za ratne zločine, podržano od strane međunarodne zajednice, i niže sudove u BiH, suočiće ih sa problemima koje nisu u stanju riješiti, tvrde neki stručnjaci i zvaničnici suda.

U seriji od 11 članaka Centar za istraživačko novinarstvo u Sarajevu (CIN) otkriva kakve posljedice nosi dramatično prebacivanje odgovornosti za proces pomirenja sa međunarodne zajednice na BiH. Prva nepoznanica ovog prebacivanja jeste pitanje koji će od predmeta biti prebačeni iz Haškog suda – i gdje: na neprovjereno Vijeće u Sarajevu ili na pretrpane lokalne sudove širom zemlje.

Povrh svega, domaći sudovi se nalaze u procjepu između različitih oblika međunarodnog prava po kojima se sudilo u Haškim procesima, i koji su tamo još više usavršeni, i domaćeg prava. Sve to može imati za posledicu žalbene postupke i borbu oko nadležnosti nad predmetima između različitih država.

U narednim tekstovima CIN-a nastavljamo da se bavimo i drugim otvorenim pitanjima koja ugrožavaju kredibilitet novoosnovanog Vijeća. Na mnogim lokalnim sudovima danas rade bivši članovi ratnih vojnih sudova, čiju profesionalnost i brzopoteznu pravdu dovode u pitanje njihovi tadašnji optuženici.

Nedostatak resursa i svjedoka, nakon deset godina, ostavlja advokate odbrane i tužioce u nedoumici oko toga kako omogućiti poštena suđenja.

Ratni zločini bi trebali biti zajednički teret.

Haški tribunal je osnovan 1993. godine kako bi pokazao namjeru svijeta da kazni zločine protiv čovječnosti. Ujedinjene Nacije uspostavile su međunarodni sud i obavezale na saradnju države nastale raspadom bivše Jugoslavije. Pred pogledom svjetske javnosti, one su prebacivale dokumentaciju i osumnjičene na konačnu presudu od strane svjetske zajednice.

Tokom 12 godina rada i potrošenih 967 miliona američkih dolara, Haški sud je podigao optužnice protiv 162 osobe i izrekao 35 presuda. Najveće i najdramatičnije suđenje, ono bivšem jugoslovenskom predsjedniku Slobodanu Miloševiću, započelo je 2001. godine i traje i danas. Pedesetak osoba čeka na početak suđenja, a nekoliko desetina drugih osumnjičenih, među kojima su Radovan Karadžić i Ratko Mladić, već godinama uspješno izmiču svojim progoniteljima.

Glasnogovornik Haškog suda Jim Landale naziva ovo uspjehom. Po njegovom mišljenju brojke nisu jedini pokazatelji, već krupni koraci koje je tribunal napravio izvodeći pred lice pravde visoke zvaničnike za monstruozne zločine i razvijajući korpus međunarodnog prava vezan za ratne zločine.

Haški sud je pomogao da se olakšaju patnje oko 4.000 žrtava koje su prvi put progovorile tokom suđenja, te osigurao da proces pomirenja dobije šansu da zaživi u cijeloj bivšoj Jugoslaviji. Stav tribunala je da nijedna strana više ne može negirati ili mijenjati prošlost koja je u Haškom sudu izašla na vidjelo.

Ali, kraj rada tribunala se već nazire. Od 2003. godine do danas teku aktivnosti koje bi trebale prenijeti odgovornost na BiH, i druge dvije države učesnice rata, za suđenje svojih ratnih zločina i pomirenje unutar njihove zajednice.

Zvaničnici Suda BiH tvrde da, iako će svi vraćeni predmeti biti pregledani od strane državnog tužilaštva, novo Vijeće neće biti u stanju da se samo pozabavi većinom predmeta. Mnogi od njih će biti prepušteni nižerangiranim sudovima, koji za

taj posao neće dobiti ništa od finansijske podrške koja je namijenjena Vijeću za ratne zločine pri Sudu BiH.

„Do naroda u BiH je da pronađu način da razriješe svoje sukobe i zatraže sredstva za finansiranje ovih (nižerangiranih sudskih) procesa,“ kaže Michael Johnson, privremeni registrar pri Sudu BiH i međunarodni nadzornik rada Vijeća. „Naučili smo dobru lekciju, a to je da je novac potrošen u Den Haagu mogao biti bolje upotrijebljen u BiH. Mislim da je ovo shvatilo i (UN) Vijeće Sigurnosti kao i donatorska zajednica.“

Građani BiH moraju ukazati povjerenje u rad Vijeća i sudskom sistemu na duge staze, ako postoji iskrena želja za suočavanjem sa ratnim zločinima, tvrdi Johnson. Jedan od posljednjih slučajeva iz Drugog svjetskog rata vodio se protiv bivšeg SS oficira koji je tada imao preko 90 godina, dodaje Johnson.

Johnson prognozira da će trebati između 30 i 50 godina da se taj posao dovrši u BiH.

Neki od upućenih u rad tribunala, kao što je Amir Ahmić, BiH oficir za vezu u Den Haagu, tvrde da su visoki troškovi rada Haškog tribunala jedan od glavnih razloga za prepuštanje predmeta BiH.

„Ako hoćete da vodite slučaj Milošević morate da imate milijun maraka,“ kaže on i dodaje: „Nema dovoljno para...Usredotočit ćete se na najviše nivoe, a ove ćete srednje i niže nivoe dati da sudi tko god hoće.“

Ono što je izvjesno jeste da će Haški sud do 2010. godine završiti svoj mandat, a BiH će voditi suđenja za ratne zločine decenijama nakon toga. O kojim će se predmetima raditi, u velikoj mjeri zavisiće od Haškog suda.

Proces prebacivanja tri osumnjičena za ratne zločine koje je MKSJ odlučio da prepusti novom BH Vijeću je u toku. Tribunal još uvijek razmatra slanje dodatnih 8 osumnjičenih u BiH.

Stanković je prvi optuženik za kojeg postoji odluka da se prebaci u BiH, međutim taj proces ne ide bez teškoća.

Landale tumači da se ovo moglo i očekivati jer su suci vrlo oprezni i trude se da maksimalno osiguraju poštena i profesionalna suđenja za osumnjičene koji budu vraćeni sa holandskog suda. Iako su Haške sudije poslale predmet u BiH, bivši vojnik podnosi i dalje žalbe i tvrdi kako ne želi da mu se sudi u Sarajevu.

No, Stankovićev bivši branitelj Milenko Radović ukazuje da je njegov bivši klijent bio „običan vojnik i (da je) težina (njegovog) djela u odnosu na neke procese koji se vode na sudu u Trebinju puno manja.“

S njim se slaže i predsjednik Visokog sudačkog i tužiteljskog vijeća (VSTV), Branko Perić. „Uspostavit ćemo jedan vrlo loš standard, koji može izazvati nepovjerenje javnosti ako budemo sudili manje važne slučajeve na Sudu BiH, a kantonalni sudovi budu sudili teže,“ kaže Perić i dodaje: „To će biti loše i za povjerenje u sud BiH.“

Međutim, predsjednik Halsaškog komiteta u Republici Srpskoj Branko Todorović kaže kako bi bila greška prepustiti slučaj Stanković pravosuđu u Republici Srpskoj. Po njemu, pravosuđe iz ovog bh entiteta pokazalo je da nije spremno suočiti se sa predmetima ratnog zločina. U prilog toj tvrdnji on kaže da je od 1996. godine do danas, pravosuđe u RS pravosnažno rješilo samo jedan predmet ratnog zločina za koji je optužnicu pokrenulo tek u 2003. godine.

Ali, većina predmeta koji su vraćeni u BiH su djelomično istražena ili uopšte neistražena sumnjičenja, koja se moraju ponovo ispitati.

Haški sud je ocijenio da je većina ratnih i poratnih prijava, koje je primio od pravosudnih institucija u BiH, bila zasnovana na klimavim argumentima. One su bile motivirane političkim ili osvetničkim razlozima i podizane su bez dokaza

koji su bili potrebni da bi se pokrenulo suđenje.

„Istina, negdje je bilo nebuloza,“ kaže Florence Hartmann, glasnogovornica Haškog tužilaštva, i nastavlja: „u stilu da je komšija tužio komšiju i slično.“

Haški sud donio je 1996. godine smjernice za ispitivanje sumnjičenja kako bi se izbjegle etnički motivirane prijave. BiH je prihvatila da pošalje sve predmete u Den Haag na reviziju prije podizanja optužnica u zemlji.

Do kraja septembra 2004. godine, Haška jedinica za pregled predmeta poslala je nazad predmete protiv 3.490 osoba. U slučaju 865 osumnjičenih otkriveno je da postoji dovoljno dokaza da se podigne optužnica, a u slučaju 2.375 osumnjičenih nisu pronađeni dokazi. Za ostale osumnjičene zahtijevano je da se provede dodatna istraga.

Haška jedinica za pregled predmeta prestala je sa radom krajem prošlog septembra uz pretpostavku da će se odgovornost za predmete ratnih zločina prebaciti na BiH. Državno tužilaštvo preuzelo je odgovornost za sve slučajeve uključujući i predmete protiv 2418 osoba, koji su prvobitno bili poslani u Haški tribunal ali nisu nikad stigli na red za reviziju.

Da bi izbjegli potop predmeta koji će se sručiti na novoformirano Vijeće, državno tužilaštvo je započelo odvojeni proces pregleda, kaže glavni tužilac tužilaštva BiH Marinko Jurčević.

Tužioci rade već nekoliko mjeseci na razvrstavanju predmeta u kategorije „veoma osjetljivih“ – težih zločina sa kojima će se baviti Vijeće za ratne zločine, i „osjetljivih“, koji će biti prepušteni nižerangiranim sudovima koji su i ustupili ove predmete prije nekoliko godina.

Domaći tužioci čak pregledaju i predmete koje je već završila jedinica Haškog tribunal.

Tužiocima imaju hrpe dokumenata sa nižerangiranih sudova, toliko mnogo da ih još nisu ni prebrojali, tvrde zvaničnici državnog tužilaštva.

Sve u svemu, Jurčević navodi da se radi o ukupno 10 000 prijava za ratne zločine koje je neko negdje podnio u okviru pravosuđa BiH.

Mnogi od slučajeva se zasnivaju na dokazima koji nisu prikupljeni u skladu sa zakonom i trebaće ih ponovo istražiti što će još više opteretiti tužilaštvo, tvrdi Jurčević.

Odvajanje pravih predmeta od lažnih je ogroman poduhvat. Daljnje suđenje je još teže. Tokom prošlih devet godina, BiH sudovi su donijeli pravosnažne odluke u 92 predmeta.

CIN je kontaktirao većinu kantonalnih i okružnih tužilaštava i sudova širom BiH i tužiocima i predstavnicima sudova se slažu u tome da su njihove institucije pod velikim pritiskom postojećih neriješenih predmeta, a da su još manje spremni da se nose sa novim teretom. Sudnice su stare i dotrajale. Tužitelji i sudije u nekim mjestima iz svoga džepa plaćaju uredski materijal. Ponegdje sami plaćaju telefonske račune. O pružanju zaštite svjedocima mogu samo sanjati.

Do početka ove godine na kantonalnim i okružnim sudovima u BiH nalazilo se 82 866 neriješenih predmeta, od čega se na krivične predmete odnosi 5748. Uz to treba imati na umu da je na osnovnim i općinskim sudovima BiH bilo još dodatnih 1.272.682, predmeta objavilo je VSTV u svom izvještaju za 2004. godinu.

S obzirom da je kašnjenje neizbježno Perić, predsjednik VSTV-a, pesimističan je oko kvaliteta pravde koja će biti dijeljena. „Imamo veliki broj predmeta koji će čekati na rješavanje i po pet godina. Što znači pravda za pet godina za državu i društvo? Optuženi koji su krivi zadovoljni su kada sudovi nisu efikasni’.

„Sad čekamo i na ratne zločine i ne znamo koliko će ih biti i kako će se raditi,“ kaže Perić.

Registar Johnson kaže da nižerangirani sudovi nemaju potrebne resurse, „što dovodi u pitanje kredibilitet BiH sa čim se suočavamo i svi mi koji pomažemo BiH.“ Čak i kad se jednom odluči ko će suditi koje predmete ratnih zločina, stručnjaci kažu da BiH čekaju druge teškoće.

Radi se prije svega o nekim odrednicama u domaćem zakonodavstvu koje nisu ujednačene sa međunarodnim pravom prema kojem se radilo u Haškom tribunalu.

Prema zakonodavstvu bivše Jugoslavije, koje je bilo na snazi u vrijeme rata u BiH, ratni zapovjednik mogao se teretiti za zločin samo u slučaju da ga je on direktno naredio ili dopustio da se djelo izvrši. Nasuprot tome, po statutu Haškog tribunala svaka osoba nadležna za vojsku u mjestu gdje je zločin izvršen biće odgovorna, čak iako ta osoba nije bila fizički prisutna, niti je znala za izvršenje zločina.

BiH je dopunila svoje zakonske odrednice u saglasnosti sa Haškim, ali se to odnosi samo na buduća djela. Nije uobičajeno da se novi zakoni primjenjuju na djela iz prošlosti, kaže Branko Lukić, advokat iz Beograda koji u Den Haagu zastupa Momčila Grubana, koji bi takođe mogao biti prebačen na novo Vijeće u BiH.

Alma Džaferović, tužiteljica iz Tuzle kaže: „Situacija je takva da je tu odgovornost vrlo teško dokazati. Najveći je problem u pribavljanju materijalnih dokaza, zapovjednik nije potpisao neku odluku, da je ta osoba mogla ili znala da su se neke stvari radile na području gdje je on nadležan.“

Još jedna pravna zavrzlama koja će iskrsnuti kada se predmeti vrate na sudove na Balkanu, jeste šta će se desiti sa Haškim svjedočenjima žrtava.

Prema izvještaju Human Rights Watch-a, Hrvatska i BiH su

najavile da će prihvatiti iskaze svjedoka date tokom tih postupaka, ali se Srbija i Crna Gora još nije odredila po tom pitanju.

Međunarodne institucije će i nakon zatvaranja Haškog tribunala pratiti šta se dešava sa slučajevima ratnih zločina. OSCE namjerava da prati rad na predmetima koje će Haški suci prebaciti na domaće sudove.

Ali, najbitnije je to što će građani BiH pratiti ova suđenja.

Pedesettrogodišnja srebreničanka Hatidža Mehmedagić, koja se nakon rata vratila na svoje ognjište, kaže da je bitno da se „uhapse svi ratni zločinci koji su učestvovali u ratnom zločinu, i oni naredbodavci, i oni koji su izvršili zločin, da budu privedeni pred lice pravde.“

Njena dojučerašnja susjetka Kada Hotić, koja danas živi u Sarajevu, kaže da za nju puno znači i kada se zločinac identificira. „Ako ništa, ljudi će se prozvati imenom i prezimenom kao zločinci. Makar optuženi, ako neće biti osuđeni. Za mene nije bitno jesu li Karadžić i Mladić u zatvoru, jesu li osuđeni, oni se moraju kriti.“ kaže Kada.

Glavni tužilac Jurčević složio se da će za proces pomirenja između starih neprijatelja puno više značiti sam uloženi trud nego broj procesuiranih predmeta. „Na temelju Haškog tribunala mi ovdje imamo Vijeće i mi ćemo nastaviti procesuirati ratne zločine“ obećao je tužitelj Jurčević.